УДК 649.1
ББК 47.11 (4 Укр) + 47.2(4Укр)

Олег Проців

ОРГАНІЗАЦІЯ МИСЛИВСТВА ТА РИБАЛЬСТВА У ТЛУМАЦЬКОМУ ПОВІТІ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Розглядається діяльність громадських мисливських організацій – повітової філії Галицького мисливського товариства, Тлумацького осередку Малопольського мисливського товариства, Мисливського клубу, Мисливського гуртка, та ведення рибальського та мисливського господарства у Тлумацькому повіті кінця ХІХ – початку ХХ століття. Висвітлюється вплив громадських організацій на стан ведення мисливського та рибальського господарства на території Тлумацького повіту. Проаналізовано державне регулювання сектору мисливства та рибальства у Галичині та Другій Речі Посполитій, виокремлено особливості його правозастосування органами державної влади та місцевого самоврядування на території повіту. Проілюстровано економічні показники ведення мисливства та рибальства у повіті. Досліджено історію проведення полювань у повіті з зазначенням чисельності добутої дичини, учасників полювання, власників мисливських господарств. Описано гуманітарні аспекти: участь мисливців повіту у діяльності спеціалізованих виставок, етичні правила під час проведення полювань.

Ключові слова: Тлумач, Галичина, мисливство, полювання, законодавство.

Organization of hunting and fishing in Tlumach County in the late 19th - early 20th century.

It was considered the activities of public hunting organizations - Galician branch of the county hunting association, Tlumach cell of Malopolska hunting society, Hunting club, Hunting group, and maintaining of fishing and hunting in the Tlumach county in the late 19th - early 20th century. It is revealed the impact of NGOs on the state of hunting and fishing farms in Tlumach County. It was analyzed the state

regulation of hunting and fishing sector in Galicia and the Second Commonwealth, especially its enforcement by state and local authorities in the county. It was illustrated the driving economic indicators of hunting and fishing in the county. It was studied the history of hunting in the county showing the number of taken venison, hunting members, owners of hunting. It is described the humanitarian aspects such as participation of county hunters in the activity of specialized exhibitions, and ethical rules during hunting.
Keywords: Tlumach, Galicia, hunting, fishing.

Метою дослідження є аналіз гуманітарних, соціальних та управлінських аспектів ведення мисливського та рибальського господарства у Тлумацькому повіті середини XIX – першої третини XXст.

Об'єктом дослідження виступає сектор мисливства та рибальства Тлумацького повіту.

Предмет дослідження – система господарювання у мисливстві та рибальстві, встановлення закономірностей й особливостей ведення мисливського та рибальського господарства, культури, економіки, управління, пов'язаних із мисливством і рибальством Тлумацького повіту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначена проблематика широко висвітлювалась у періодичній пресі Австро-Угорської імперії, а саме: у журналах «Łowiec» («Мисливець»), що виходив у Львові як друкований орган Галицького мисливського товариства з 10 січня 1878 року; «Окульник», що виходив у Кракові як друкований орган Крайового рибальського товариства. Серед дослідників сектору мисливства та рибальства Тлумацького повіту слід відмітити Станіслава Пілавського, Зигмунда Годиня, Людвика Старкєвича, Зигмунта Фішера.

Практично будь-яка професійна діяльність людини потребує об'єдання з метою відстоювання власних інтересів через вплив на органи влади та

лобіювання корисних для певної професійної групи законів тощо. Мисливці завжди були, є і, напевно, в подальшому залишаться вищою суспільною стратою, саме тому їм вдається ефективно відстоювати власні інтереси. Після прийняття у 1875 році Першого Мисливського закону Галичини у Львові в 1876 році утворилось «Галицьке мисливське товариство», яке поширювало свою діяльність на всю Галичину. На перших зборах товариства, які відбулись 24 квітня 1876 року, його головою обрано визначну особистість свого часу – графа Володимира Дідушицького. Вже через два роки товариство починає видавати журнал «Ловець» (10 січня 1878 р.). На противагу сучасним мисливським товариствам, Галицьке мисливське товариство не ставило собі за мету самостійно вести мисливське господарство, а лише лобіювати в цілому інтереси мисливства Галичини. До основних обов’язків членів товариства належало виконання статутних вимог. При вступі у товариство передбачалась сплата вступного внеску у розмірі 2 злотих та щорічного внеску – 5 злотих [1, с. 216-222][1].

Практично у всіх 74 повітах Галичини були організовані філії Галицького мисливського товариства. Представники (делегати) розподіляли повіт на ділянки, в яких здійснювали нагляд у галузі мисливства. Історія зберегла імена членів товариства, які репрезентували його у Тлумацькому повіті. Зокрема, у 1914 році Станіслав Богданович відповідав за мисливство Тлумача, Адам Хромцевич – Клубівців, Альфред Досхот – Палагичів, Андрій Якубович –

[1] Проців О. Р. Діяльність Галицького мисливського товариства в кінці xix – на початку xx ст. // Проблеми вивчення й охорони тваринного світу у природних і антропогенних екосистемах. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої 50-річчю з часу опублікування регіонального зведення «Животный мир Советской Буковины» (м. Чернівці, 13 листопада 2009 р.). – Чернівці: ДрукАрт, 2010. – С. 216-222.

Пужників, Здіслав Ладомирський – Марківців, Адам Рильський –Чорнолізців, Ян Урбанський – Нижніва, Людвик Вишневський – Гориглядів[2, с. 61][2].

З розпадом Австро-Угорської імперії Галицьке мисливське товариство реорганізовується. Новій владі Другої Речі Посполитої не сподобалась назва «Галицьке» і, щоб затерти українську ідентифікацію, його перейменовують на «Малопольське мисливське товариство». У 1930 році членами Малопольського мисливського товариства у Тлумацькому повіті були Анджей Якубович, граф Станіслав Потуліцкий, Мар’ян Бложецкі, Мар’ян Вартановіч [3, с. 203][3].

У міжвоєнний період у Тлумацькому повіті діяв «Мисливський клуб», до якого входило 16 осіб – повітові урядовці, викладачі місцевої гімназії, банкіри, судді, нотаріуси, працівники поліції [4][4]. Відповідно до правил полювання клубу заборонялось полювати на лежачу чи сплячу дичину, робити постріл на звук, порушувати загальні правила полювань. Максимальна кількість членів клубу не повинна перевищувати 25 членів [5].[5] Щорічні членські внески становили 12 злотих, а вступний складав 20 золотих, хоча його можна було замінити матеріальною пожертвою – «скласти придане на клуб» [6][6].

---

[2] Spis członków i delegatów Galicyjskiego towarzystwa łowieckiego wedle powiatów. – Lwów: polonia, 1914. – S. 61.

[3] Poradnik kalendarz myśliwski na1930 rok / pod red. Ejsmonda J. – rok III. – Warszawa: Skład glówny, 1930. – S. 203.

[4] ДАІФО. – Ф. 2. – Оп. 3. – Спр. 993. – 1. Арк. (Переписка з Тлумацьким повітовим старостовом про затвердження статуту і реєстрацію польського мисливського клубу в м. Тлумач).

[5] ДАІФО. – Ф. 2. – Оп. 3. – Спр. 277,993. – Арк. 6. (Переписка з повітовими старостами про затвердження статутів, про реєстрацію польських мисливських товариств в повітах Станіславського воєводства. 6.03.1922-31.12.1930).

[6] ДАІФО. – Ф. 2. – Оп. 3. – Спр. 993. – Арк. 4. (Переписка з Тлумацьким повітовим старостовом про затвердження статуту і реєстрацію польського мисливського клубу в м. Тлумач).

Також на території повіту діяв «Мисливський гурток», в якому вступний внесок складав 20 злотих. Для вступу у гурток вимагали підтримку чотирьох членів товариства. На символі (логотипі) товариства було зображення рогів оленя, хрест Св. Губерта з написом «K.M.T.». Відповідно до правил поведінки на полюванні за порушення норм передбачались грошові штрафи: за голосні розмови на номері або відлучення – 50 грош; за випадковий постріл – 5 злотих; за постріл у тварину, яку забороняли полювати – 20 злотих. Члени гуртка мали право запросити одного гостя в рік безоплатно, а у наступні рази за нього слід було заплатити 5 злотих [7][7].

Про ефективність діяльності товариства свідчать його практичні справи на ниві мисливства. Таких звичних для нашого часу бюрократичних процедур з підрахунку чисельності дичини не було, а ефективність мисливського господарства визначалась за кількістю добутої дичини. Тож сучасні мисливці Тлумаччини мають можливість точно порівняти стан сучасного мисливства. Як подавала тодішня мисливська періодика, у 1910 році найкраще мисливське господарство на Тлумаччині знаходилось у селі Чорнолізці. Його засновником був Юліан Пузуна. У представленому звіті про полювання 15 січня 1910 року зазначалось, що 12 мисливців зробили 178 пострілів і добули 67 зайців, 4 козулі, 2 лисиці і дикого кота. За вдале полювання мисливці склали пожертву у сумі 27 крон для організації відстрілу хижаків [8, с. 44][8]. Боротьба мисливців з хижаками дала свої плоди. Так, біля Тлумача у 1882 році було добуто вовка. В околицях села Гринівці не бачили вовка з 1903 року, у Живачеві останнього вовка було добуто у 1906 році [9, с. 116-118][9]. З хижаків у Тлумацькому повіті у селі

---

[7] ДАІФО. – Ф. 2. – Оп. 3. – Спр. 986. – 353. Арк. (Переписка з повітовими старостами про затвердження статутів, про реєстрацію польських мисливських товариств в повітах Station Станіславського воєводства. 6.03.1922-31.12.1930).

[8] Korespondencje//Łowiec. – 1910. – № 4. – S.44.

[9] Godyń Z. Rozmieszczenie niektórych zwierząt łownych w Polsce / Zygmunt Godyń //Łowiec. – 1939. – № 13-14. – S. 116-118.

Бортниках 1881 року був добутий ведмідь [10, с. 87][10]. У 1886 р. у Тлумацькому повіті добуто 53 кабани [11, с. 122].[11]

Кількість добутих тварин у Тлумацькому повіті

Роки	Благородна дичина (гол.)												Хижаки (гол.)								
	Козуля	Кабан	Заєць	Кролики	Тетерук	Рябчик	Куріпки	Перепілки	Вальдшнепи	Бекаси і дупелі	Дикі гуси	Дикі качки	Лисиці	Куниці	Тхори	Видри	Борсуки	Орли	Пугачі	Яструби	Сови
1887 [12, с. 134][12]	65	42	820	4	2		180	540	100	260		244	102	2	36		4	132	45	54	35
1888 [13, с. 110][13]	74	20	902			2	195	482	54	124	3	251	208	6	42		7		34		29
1898[14, с. 37][14]	52	13	432				46	52	41			12	70	2			10	3		36	20
1901[15, с. 162][15]	115	14	1021		2		163	214	107	58	6	103	151	18	11	7	31	5	2	154	487

Добування дичини у Тлумацькому повіті з 1885 по 1893 рік [16, с. 27-28][16]

[10] Kronika //Łowiec. – 1896.– № 6. – S.87.

[11] Kronika//Łowiec. – 1887. - № 7. – s.122.

[12] Wykaz zwierzyny, ubitej w ciągu roku 1887 //Łowiec. – 1888. - № 8. – S.134.

[13] Wykaz zwierzyny, ubitej w ciągu r. 1888 zestawiony na podstawie dat urzędowych przez G.Lettnera, radcę lasowego //Łowiec. – 1889. – № 7. – S. 110.

[14] Statystyka ubitej zwierzyny //Łowiec – 1900. – № 3. – S.37.

[15] Statystyka ubitej zwierzyny //Łowiec – 1903. – № 14. – S.162.

Козулі	Зайці	Кабани	Ведмідь	Вовк	Рись	Лисиця	Куниця	Тхори	Видри	Дикі коти	Борсуки
641	6508	220		1		829	31	140	3	9	61

Продовження

Тетеруки	Рябчики	Куріпки	Перепілки	Вальдшнепи	Бекас	Дикі гуси	Дикі качки	Орли, яструби, соколи	Сови
24	2	1063	3256	709	980	6	1578	805	748

Починаючи з тридцятих років XX століття ведеться не лише статистика добутої дичини, але й проводиться облік дичини, що перебуває у вільному стані. Тож у 1937 році у всій Другій Речі Посполитій нараховували 15358 кабанів: у Станіславівському воєводстві – 2101, а у Тлумацькому повіті – 200, у Городенківському та Коломийському повітах – по 80 [17, с. 9-11][17], що значно перевищує чисельність кабанів у порівнянні з сучасним станом.

Плоди діяльності Тлумацького осередку Галицького мисливського товариства видно не лише у високих показниках добування мисливських видів тварин у повіті, але й у мисливських трофеях, добутих на території Тлумацького повіту, які експонували на виставках. Зокрема, на честь 60-річчя заснування Галицького мисливського товариства 5-30 вересня 1936 року у Львові були представлені трофеї, серед яких й добуті на території Тлумацького повіту: срібну медаль здобув трофей кликів кабана, добутого 14 лютого 1934 року у с.

---

[16] Starkl J., Fiszer Z. Powszechna wystawa krajowa 1894 r. i siły produkcyjne kraju: Łowiectwo i rybactwo / Juliusz Starkl, Zygmunt Fiszer. – Lwów: Wydział krajowy, 1896. – S.27-28.

[17] Pilawski S. Rozmieszczenie dzika w Polsce/ Stanisław Pilawski //Łowiec. – 1938. – № 1-2. – S. 9-11.

Рошневі мисливцем – графом Станіславом Красіцьким у мисливських угіддях графа Бєльського. Трофей був оцінений на 2042,98 бали [18, с. 176-182][18].

Достойно мисливська галузь Тлумаччини була представлена і в столиці Польщі – Варшаві. З нагоди Міжнародного мисливського конгресу (14 квітня – 5 травня 1934 року) у Варшаві була організована третя виставка мисливських трофеїв. Слід відмітити, що у цей час економічна ситуація Європи була несприятливою, депресивною. Відповідно на виставці було представлено мало мисливських трофеїв, особливо з віддалених від Варшави воєводств, оскільки це було пов'язане з великими витратами. Але, незважаючи на економічні негаразди, завдяки Тлумацькому осередку Малопольського мисливського товариства була організована доставка до Варшави мисливських трофеїв, добутих на Тлумаччині. Зусилля не були марними, так як третє місце на виставці знову ж таки здобув трофей кликів дикого кабана (2586 балів), добутого 12.02.1906 року в Рошневі Тлумацького повіту. Власник трофею – Юліуш Бєльський [19, с. 101-105][19].

У Галичині, починаючи з XV ст., були широко розповсюджені саджавки – водойми невеликих розмірів для розведення риби [20, с. 133][20]. З середину XIX ст. вони переважно були занедбані та висушені [21, с. 18][21]. Зокрема, неподалік с. Локітка до 1856 р. був великий ставок, і його було перетворено на луки [22, с. 690][22]. Аналогічна доля спіткала Коропецький став біля Тлумача [23, с. 414][23].

---

[18] Klasyfikacja eksponatów//Łowiec. – 1936. – № 10. – S. 176-182.

[19] III pokaz trofeów łowieckich w Warszawie//Łowiec. – 1934. – № 13-14. – S. 101-105.

[20] Смирнов М., Монографіа до исторіи Галицкои Руси / М. Смирнов, М. Шашкевич, И. Шараневич. – Тернополь : [б. в.], 1886. – С. 133.

[21] Nowicki M. W sprawie stawów / M. Nowicki // Łowiec. – 1885. – № 1. – S. 18.

[22] Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. – Warszawa : nakł. Filipa Sulimierskiego i Władysława Walewskiego, 1884. – T. V : Kutowa Wola — Malczyce. – S. 690.

Так, у першій половині XIX ст. на Грушецькому потоці (Тлумацький повіт) було шість більших рибних ставів, а вже на початку 1880-х рр. п'ять із них уже були перетворені на орні поля та сіножаті [24, с. 877][24]. Тогочасні статистичні дані свідчили, що у Галичині в 1904 році у 497 гмінах було обліковувано господарства, в яких розводили рибу на загальній площі 13213 га. У Тлумацькому повіті обліковувано 2 господарства загальною площею 26 га. [25, с. 183-184][25].

У міжвоєнний період завдяки державній ініціативі щодо відродження ставкового господарства їх кількість збільшилась. У 1928 р. у Станиславівському воєводстві кількість повітів, де не розвивалося рибальство, зменшилась з 9 до 6, а загальна площа рибних господарств становила 1993 га. [26, с. 127][26]. У цей період у Тлумацькому повіті нараховували 31 став [27, с. 160][27]. В подальшому,

---

[23] Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. – Warszawa : nakł. Filipa Sulimierskiego i Władysława Walewskiego, 1883. – T. IV: Kęs — Kutno. – S. 414.

[24] Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. – Warszawa : nakł. Filipa Sulimierskiego i Władysława Walewskiego, 1881. – T. II : Derenek — Gżack. – S. 877.

[25] Gospodarstwo rybne w kraju w świetle najnowszych cyfr statystycznych // Okólnik. – 1906. – № 85. – S.183-184.

[26] Державний архів Івано-Франківської області, м. Івано-Франківськ, ф. 2, Станиславське воєводське управління, м. Станислав, 1919–1939 рр. оп. 9, спр. 56, Листування з повітовими старостами про стан рибних господарств в повітах. 4 травня 1925 – 11 грудня 1929 рр., арк. 127.

[27] Державний архів Івано-Франківської області, м. Івано-Франківськ, ф. 2, Станиславське воєводське управління, м. Станислав, 1919–1939 рр. оп. 9, спр. 56, Листування з повітовими старостами про стан рибних господарств в повітах. 4 травня 1925 – 11 грудня 1929 рр., арк. 160.

лише з 1928 р. по 1930 р., в Тлумацькому повіті додатково з'явилося 13 селянських ставів [28, с. 46][28].

Рибу у ставах виловлювали колективно. Так, Л. Старкєвич у статті «З Дністра» (1906 р.) зробив опис вилову риби, яке застосовувало місцеве населення біля с. Сокирчин Бучацького повіту (тепер Тлумацький район). Селяни збиралися на нерестовища у групи по 50 осіб, йшли шеренгою, наступаючи ногами на марену, та підбирали руками, кладучи її в мішок, який прив'язували до шиї. В такий спосіб за день могли виловити до кількох центнерів марен і підуста [29, с. 180][29]. Старкєвич відзначав, що для вилову риби на річці Дністер в 1890-х рр. в Тлумацькому повіті (від Нижнева) до Окопів Борщівського повіту масово використовували отруту [30, с. 211][30].

Висновок

Підсумовуючи викладене, слід відзначити позитивну роль на ведення мисливства у Тлумацькому повіті Галицького мисливського товариства і його Тлумацького осередку. Власне веденням мисливського господарства у міжвоєнний період займались «Мисливський клуб» та «Мисливський гурток». Мисливські трофеї з Тлумацького повіту експонували на спеціалізованих мисливських виставках. Встановлено, що з метою вилову риби на річці Дністер жителі Тлумацького повіту масово використовували отруйні речовини.

---

[28] Державний архів Івано-Франківської області, м. Івано-Франківськ, ф. 2, Станиславське воєводське управління, м. Станислав, 1919–1939 рр. оп. 9, спр. 269, Дані повітових відділів самоуправління про хід робіт з покращення пасовищ і про кількість водойм в повітах воєводства. 11 червня – 29 листопада 1930 р., арк. 46.

[29] Starkiewicz L. Z nad Dniestru / L. Starkiewicz // Okólnik Rybacki. – 1906. – № 85. – S. 180.

[30] Starkiewicz L. O stosunkach rybackich i rybołowstwie na dolnym biegu Dniestru w Galicyi / L. Starkiewicz // Okólnik Rybacki. – 1905. – № 78. – S. 211.

Проців О.Р. Організація мисливства та рибальства у Тлумацькому повіті кінця XIX – початку XX ст. // ***Scriptorium nostrum***. - 2017. - Вип. : 3 (9). - С. 169-176.